

La ceràmica decorada amb pintura blanca de les comarques costeres del N.E. de Catalunya

per
M.ª Aurora Martín i Ortega

IDENTIFICACIÓ I PRIMERES INVESTIGACIONS

Malgrat ésser una producció característica de les comarques costeres del N.E. de la Catalunya espanyola i del Rosselló, d'haver-se fabricat en gran quantitat i de tenir una cronologia àmplia als segles V-IV a. C., per tal com el seu temps de fabricació abraça més de cent anys, la ceràmica indígena pre-romana decorada amb pintura blanca no ha estat reconeguda i descrita com a espècie concreta fins fa relativament pocs anys (1).

A les excavacions antigues d'aquesta àrea no se'n fa esment, i per tant suposem que va passar per alt, en un moment en què molts materials no es conservaven.

Potser va contribuir a retardar el seu coneixement el fet que la pintura utilitzada en la decoració és poc resistent a l'aigua, i per això es fa difícil la troballa accidental, a flor de terra. La majoria de les vegades la decoració es limita a ésser línies horitzontals, sovint poc visibles, que si no se suposa que s'hi han de trobar, poden passar desapercebudes i que quan es renta la ceràmica amb poca cura, desapareixen. Un altre factor a tenir en compte és el de la seva localització dins d'una àrea tan concreta. Per això, fins que no s'han excavat de manera extensa i continuada alguns dels principals jaciments indígenes pre-romans de l'Empordà i del Gironès, on ha aparegut en gran quantitat, no va adquirir una entitat en sí mateixa.

Fèlix Mouret va publicar diverses fotografies de vasos procedents d'Ensérune, en el volum corresponent del «Corpus Vasorum Antiquorum», però quan fa la relació de les troballes de ceràmica indígena i les classifica cronològicament, ni tan sols la descriu, i enlloc del seu treball hi ha la menció explícita «pintura blanca» aplicada a aquestes produccions. En el volum de les il·lustracions la classifica amb tota la ceràmica ibèrica (2).

També sembla que no es va identificar a les excavacions antigues d'Empúries, lloc on, per altra banda, no en coneixem pas en gaire quantitat. E. Kukahn (3) en va publicar dos fragments i F. Riuó també menciona la seva exis-

(1) OLIVA, M. — *Cerámica con decoración de pintura blanca en las excavaciones de Ullastret (Gerona)*. Actas del VII Congreso Nacional de Arqueología. Barcelona, 1961, pág. 315

(2) MOURET, F. — *Corpus Vasorum Antiquorum* France Fasc. VI (Fouilles d'Ensérune), Pl. 31, 33 i 41.

(3) KUKAHN, E. — *El origen de la pintura blanca en la cerámica antigua del N.E. de Cataluña*. Actas del VIII Congreso Nac. de Arq. Sevilla-Málaga 1963, pág. 353.

tència als nivells profunds de la Neàpolis (4). Potser la falta de dades es degui a que no s'han excavat prou els nivells profunds d'aquest sector de la ciutat.

M. Almagro cita la troballa de ceràmica «gris ampuritana decorada con un ancho círculo blanco» i «gris ampuritana pintada con motivos sencillos en blanco» (5), i això ens fa pensar que es tracta de la que estudiem ara.

La primera referència explícita a la ceràmica amb pintura blanca és la de F. Riuró, sobre la seva aparició al poblat de Sant Julià de Ramis, l'any 1936 (6); també ho cita M. Oliva (7).

Així mateix và ésser el Sr. Riuró qui la va localitzar al Puig d'en Rovira, de la Creueta (8), on apareix en quantitat molt abundant.

Referent al poblat de Castell de la Fosca, de Palamós, la menció més antiga la fa el Dr. Pericot en la Memòria dels treballs d'excavació portats a terme en el jaciment entre 1947 i 1952 (9).

El veritable coneixement d'aquesta espècie de ceràmica, però ens l'han donat les excavacions iniciades l'any 1947 a l'**oppidum** d'Ullastret, on ja a partir de la primera campanya es va advertir la seva aparició i l'existència de diversos motius decoratius, fins llavors desconeguts. En successives campanyes s'ha anat ampliant el repertori de formes i decoracions (10).

A més a més, aquest jaciment, del qual se'n té actualment un coneixement molt ampli, ens demostra que la ceràmica amb pintura blanca es la única espècie pintada que apareix en quantitat important al segle IV a.C. a les comarques costeres del N.E. de Catalunya, fet que confirmen les troballes dels altres jaciments indígenes pre-romans d'aquesta zona.

També se n'ha trobat al jaciment de la Ciutadella de Roses, com citen F. Riuró i F. Cufí (11) i confirmen les nostres pròpies excavacions de l'any 1977 prop de l'església de Santa Maria.

Aquests últims anys s'han multiplicat les troballes a diversos jaciments de l'àrea. A Porqueres i a Mas Castellà de Pontós (12), on s'han fet excavacions continuades, apareix amb un repertori decoratiu variat. De Montilivi (13) i de Casa Pastors de Girona, en coneixem només una peça de cada un, totes dues interessants per la seva forma, encara que amb decoració molt senzilla. A d'altres jaciments, Castell de Begur i Far de Sant Sebastià, de Palafrugell, no excavats, algunes prospeccions però, n'han donat a conèixer l'existència.

Finalment dins d'aquesta relació hem de mencionar-ne la troballa en tota una sèrie de petits jaciments pre-romans descoberts als anys 1971 i 1972 en fer l'explanació de terres per a la construcció del tros Girona-Figueres de l'autopista A-17: Ermedàs, Creixell i Vilafant, que ens han donat una interessant uniformitat per la zona interior de l'Alt Empordà quant a formes.

AREA GEOGRAFICA QUE ABRAÇA LA PRODUCCIO DECORADA AMB BLANC

Aquesta ceràmica es va produir només en una zona molt concreta. No coneixem per ara cap jaciment on n'hi hagi en quantitat suficient perquè pugui ésser considerada com de fabricació local ni més al Nord del riu Hérault ni més al Sud del Tordera. Per tant, a l'àrea francesa es limita al Rosselló i a la catalana a les comarques de l'Alt i del Baix Empordà i del Gironès, amb una penetració a Banyoles, al Castell de Porqueres (14).

Ullastret es el lloc que l'ha proporcionada en major quantitat i amb un repertori decoratiu més ampli, com ja hem dit abans, i això fa que no ens sembli pas aventurat de suposar que

(4) RIURO, F. — **El poblado de la Creueta** en Rev. Ampurias V, Barcelona, 1943, pág. 127. Diu que a Empúries en surt molt poca.

(5) ALMAGRO, M. — **Ampurias. Hª de la ciudad y guía de las excavaciones** C.S.I.C. Instituto Rodrigo Caro de Arqueología y Prehistoria 2.ª ed. Barcelona, 1959, pág. 148 i 149.

(6) RIURO, F. — **El poblament i la cultura ibèrica del Gironès** en Rev. Victors Girona, Març, 1936, Any 1, núm. 3.

(7) OLIVA, M. — Op. cit.

(8) RIURO, F. — **El poblado de la Creueta** en Rev. Ampurias V, pág. 121.

(9) PERICOT, LL. — **Las excavaciones del poblado ibérico de Castell. La Fosca, Palamós** en Revista Ampurias VI, 1944, pág. 318.

(10) PERICOT, LL i altres. — **Labor de la Comisaría Provincial de Excavaciones Arqueológicas de Gerona** en Informes y Memorias de la Comisaría General de Exc. Arq., Madrid, 1952, núm. 27, pág. 129.

OLIVA, M. — **En Anales del Instituto de Estudios Gerundenses** a partir de l'any 1953.

(11) RIURO, F i CUFÍ, F. — **Prospecciones arqueológicas en Rosas (Gerona)** en Anales del Instituto de Estudios Gerundenses, Vol. XV, Girona, 1961-62, pág. 216.

(12) MARTIN, M.ª A. — **Memoria de la Segunda Campaña de excavaciones en el poblado de Mas Castellà (Pontós)**, en Rev. de Girona, núm. 78, 1977, página 53.

(13) OLIVA, M. — **Un grupo de cabañas prerromanas en Montilivi (Gerona)** en Pyrenae VI, Barcelona, 1970, pág. 220.

(14) JUNYENT, E. i BALDELLOU, V. — **Estudio de una casa ibérica en el poblado de Mas Boscá**, en Rev. Príncipe de Viana, núm. 126 i 127, Pamplona, 1972, pág. 44.

hagi pogut ésser-ne el centre principal de fabricació. A Ensérune també hi ha peces magnífiques, que coincideixen notablement en formes i decoracions amb les d'Ullastret, més que en el cas d'altres poblats més pròxims que només coneixen les decoracions de bandes.

A la Catalunya espanyola ha estat identificada amb seguretat als següents jaciments, citats per ordre cronològic de descobriment (veure mapa).

1, Empúries. 2, Sant Julià de Ramis, 3, La Creueta. 4, Castell de La Fosca, Palamós. 5, Ullastret. 6, Ciutadella de Roses. 7, Castell de Porqueres. 8, Mas Castellà. 9, Montilivi. 10, Begur. 11, Far de Sant Sebastià. 12, Casa Pastors (Girona). 13, La Qüestió d'en Solà (Ermedàs). 14, Olivet d'en Requesens (Creixell) 15, Can Massanet (Vilafant).

Fig. 1. - Mapa amb la situació dels jaciments de les comarques del N.E. de Catalunya amb ceràmica decorada amb pintura blanca.

Sembla quasi segur que es trobarà a tots els jaciments que en el futur es puguin anar descobrint en aquesta àrea, que tinguin una cronologia compresa dins del s. IV a.C.

DESCRIPCIO

Les pastes

Les decoracions de pintura blanca es van aplicar sobre vasos ibèrics de fabricació usual als poblats de l'àrea i que també apareixen sense decoracions.

En general es feien amb argiles molt ben depurades, cuites amb una tècnica excellent, dures i compactes, amb les quals es van obtenir peces de parets molt primes, de «só metàl·lic» en trencar-se. No solen portar desgredador i en els pocs casos que n'hi ha, és en forma de finíssimes partícules d'aspecte brillant.

Hi ha nombroses excepcions d'aquestes característiques generals i d'un jaciment a l'altre, o en un mateix, les pastes son poc homogènies, o sigui que degué haver-hi diverses terrisseries.

Així en trobem un grup, fabricat també amb argiles fines, però que tenen un tacte farinós especial; apareix a quasi tots els jaciments, però sobretot a la Creueta.

Un altre grup ben diferenciat, procedent d'un taller que degué treballar poc temps, es troba a Castell, amb pastes poc compactes i més grolleres que la majoria, amb les quals es va fabricar un tipus especial de peces petites que presenten variants en les formes i en les decoracions, com veurem a l'apartat corresponent.

Quant a la coloració de les pastes, també és molt poc homogènia. La major part es poden adscriure a les tonalitats rosades i grises, segons que la cocció fos feta a forn oxidant o reductor, però amb gran variabilitat dins de cada grup. També n'hi ha d'ocres i marró fosc.

S'han pogut determinar els següents grups de pastes a les quals pràcticament es poden adscriure totes les aparegudes fins ara:

1. Ocre, continuant la tradició de les peces pintades ibèriques antigues de la mateixa zona. Les parets són més gruixudes que en els altres casos. Constitueixen un grup que es particularitza per la seva decoració bicolor. Són antigues dins la producció.
2. Totalment grises. En general són les de millor qualitat. Varien des dels tons clars fins al quasi negre, color del qual només n'hi ha exemplars a Ullastret i Porqueres.
3. Totalment rosades, de color rosa-beige. S'assemblen molt quant a qualitat a les anteriors per bé que hi ha variants.
4. De pasta de «sandwich».
5. De pasta bicolor.

6. Fortament oxidades. Es caracteritzen per les esmentades pastes de «tacte farinós».
7. Grises amb engalba rosada, aplicada de manera poc acurada.
8. Oxidades amb engalba grisa, aplicada de manera igual a l'anterior.
9. Un petit grup de vasos, que apareix a quasi tots els jaciments, amb parets més gruixudes del corrent i pasta grisa d'aspecte granulós característic, que van sempre associades a la forma de gerra bicònica amb coll cilíndric.
10. Grup procedent de Castell, amb pasta marró, poc compacta i grollera.

Tant les oxidades com les reduïdes poden haver sortit dels mateixos tallers, en especial les dels grups 2, 3, 4, i 5 per una banda i les dels 7 i 8 per altra perquè les argiles, les formes i les decoracions sovint no varien.

Percentatges d'aparició de les pastes oxidades i reduïdes i de les ocre a les ceràmiques amb pintura blanca en alguns dels jaciments estudiats.

	reduïdes	oxidades	ocres
La Creueta . .	12'5%	87'5%	
Castell . .	42'6%	57'3%	
Ullastret . .	50'3%	47'6%	1'98%
Pontós . .	50'5%	49'4%	
Ermedàs . .	16'6%	83'3%	
Creixell . .	16'6%	83'3%	

Les decoracions

S'apliquen amb pinzell sobre la superfície del vas una vegada ja cuit i això els dona una extremada falta de consistència.

Les peces més antigues combinen dos colors, el blanc i el vermellós, vinós o marró fosc, amb un repertori temàtic molt limitat. Aquestes peces ja hem dit al descriure l'argila que es van fabricar amb tècnica semblant a la de les ibèriques pintades del segle V. a C. Se'n troben a Ullastret i la Creueta; les més típiques, però, són les decorades només amb pintura blanca.

La decoració en general es distribueix a la meitat superior del vas:

- a la vora.
- al voltant del coll.
- a la meitat superior del cos.
- a les nances.
- algunes peces que tenen un vessador al cos, porten decoració al seu entorn també.

La pintura no sol sobrepassar mai la part més ampla de la peça i per aquest motiu és difícil de trobar bases aïllades d'aquesta producció.

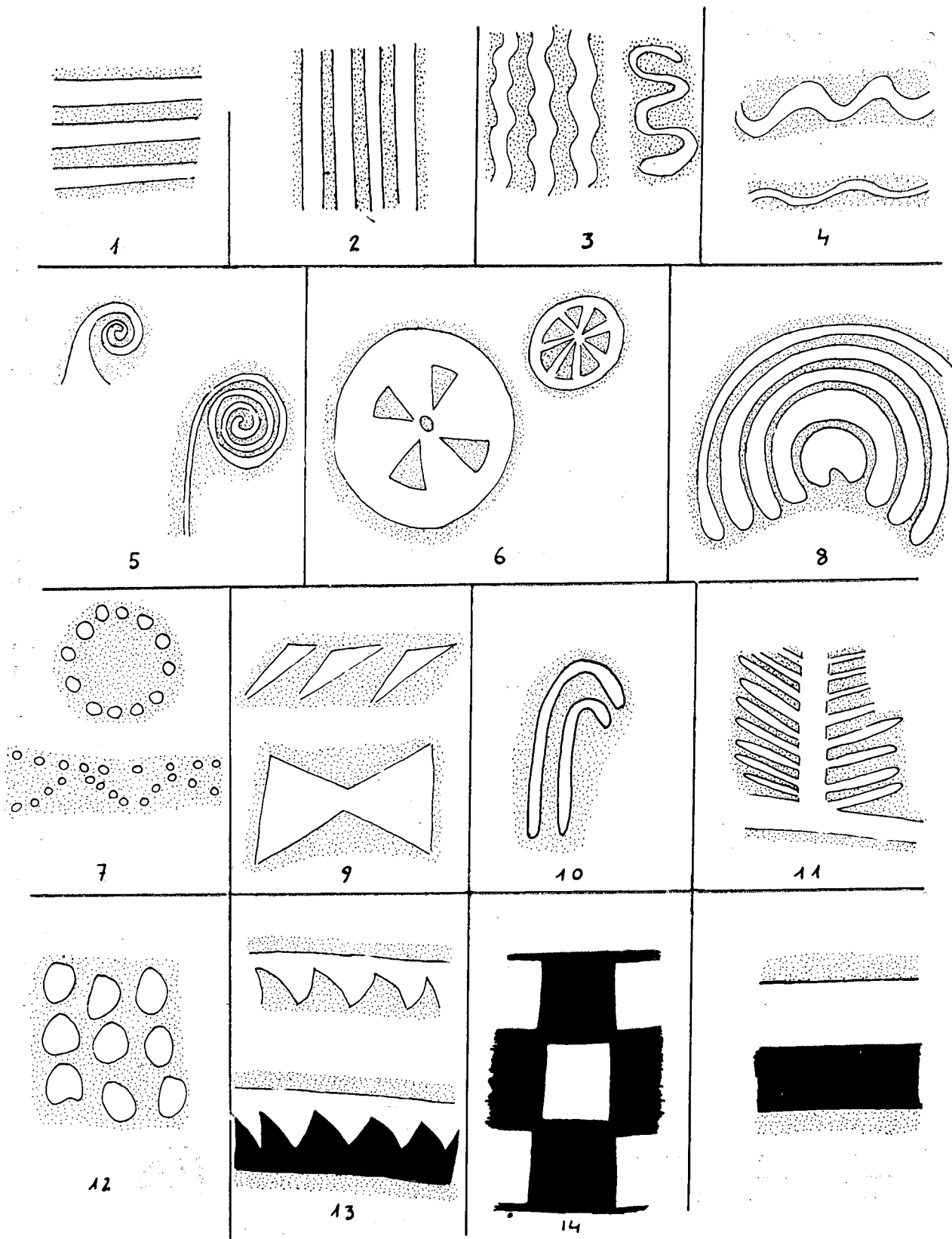

Fig. 2. - Quadre amb la representació d'algunes de les formes que adopten els motius geomètrics descrits.

Els exemplars amb decoració fins a la base són comptats; només en coneixem un de Castell, un d'Ullastret, un de Casa Pastors i un altre de Vilafant. Sembla que són tardans dins de la producció.

Motius decoratius

Són variats i es poden adscriure a dos grups principals, quasi tots, els geomètrics i els vegetals, sovint combinats.

a). Geomètrics. Són els més nombrosos (figura 2).

1. Línies horitzontals. És el motiu bàsic i en molts dels jaciments estudiats és l'únic qu'és troba. Endemés és l'únic que apareix sol.

Allò que es troba amb més freqüència són les línies d'uns 4-5 mm. de gruix, sobre el coll i el cos de la peça, separades de manera regular entre elles, o formant grups de dues o més; moltes vegades combinades amb bandes amples.

2. Línies verticals. Apareixen soles o en grups de dues o més, que comencen i acaben en d'altres d'horitzontals o emmarquen motius geomètrics o vegetals, formant mètopes amb les horitzontals.
3. Línies ondulades verticals. Són també molt utilitzades, tant a sobre del coll com al cos de les peces, formant grups dels anomenats «cabelleres», que arrenquen i acaben damunt d'una línia recta. És freqüent trobar-ne una de sola emmarcada entre dues línies rectes verticals.
4. Línies ondulades horitzontals. Són menys corrents. A vegades es troben decorant la part superior de les vores.
5. Espirals i roleus. Apareixen a quasi tots els exemplars amb decoració combinada. Es troben sobretot als colls, però juntament amb els motius núm. 1 i 2 poden constituir el tema ornamental d'un vas, com el de la figura 17 procedent d'Ullastret. A vegades es distribueixen al voltant d'una roda. (Fig. 19).
6. Rodes. Es presenten amb la combinació esmentada o soles, a vegades decorant un mugró, en peces de bona qualitat.
7. Línies de punts. Combinades o soles, formen dibuixos geomètrics, triangles, cercles, o envolten altres motius.
8. Cercles, cercles concèntrics i semicercles. Són un motiu heretat sense cap dubte de les ibèriques pintades anteriors, encara que no s'utilitzin mai amb la profusió que ho van fer aquelles.
9. Triangles estilitzats (fig. 19).
10. Bastons.
11. Espines de peix.

Casos especials i poc freqüents són:

12. Punts grossos o «topos», que només es troben a Porqueres.
13. «Dents de llop», amb pintura blanca nómés o alternant la blanca i vinosa o bistre.
14. Quadres d'escacs, alternant els colors blanc i vinós o bistre. Juntament amb el motiu anterior decoren les peces antigues de la pasta del grup 1.

b) Vegetals. Generalment són estilitzacions de fulles; són molt menys nombrosos que els anteriors. En alguns casos copien temes de les ceràmiques de figures vermelles contemporànies i arriben a representar-les de manera extremadament fidel als originals: (fig. 3).

15. Fulles d'heura, d'ascendència hellènica sense cap dubte.
16. Magranes (fig. 19).
17. Altres motius.

Quasi totes procedeixen d'Ullastret.

c) A Ullastret hi ha una única peça, excepcional, on apareixen figures (fig. 18).

Es tracta d'una gerra bicònica, de gran qualitat tant per la pasta, com pel tornejat i l'acabat. Destaquen en especial les nances, de forma original: trifides i amb els dos punts d'unió de cada una molt pròxims, la qual cosa els dona una gran curvatura. L'aspecte de tot el vas és d'una gran elegància.

La decoració esmentada representa un home muntat dalt d'un cavall, mirant cap a la dreta i seguit d'un altre cavall. Les figures són resseguides a la part exterior per una línia de punts. L'estil recorda el de les pintures rupestres esquemàtiques.

Aquesta escena se situa al coll del vas, en un dels espais determinats per les dues nances, mentre que a l'altre cantó hi ha un motiu geomètric. La part superior del cos del vas va decorada amb dues sanefes diferents. La distribució de la decoració còpia, com en altres peces, la de les gregues de figures vermelles amb escenes diferents als dos costats de les nances.

d) Decoracions impreses. A Castell a més, hi ha dos fragments de vasos que combinen el motiu de les bandes horitzontals amb altres d'impressions fetes sobre la pasta del vas abans de coure'l. Un d'ells té unes línies paral·leles, fetes amb rodeta i a l'altre hi ha una sanefa de dues fileres unides d'impressions més o menys circulars.

Les decoracions més complexes van sempre associades als vasos de característiques tècniques més acurades, amb les millors pastes i acabats. Corresponen quasi sempre a Ullastret, Castell i Pontós.

A Castell hi ha un grup de peces amb formes de «bol», que ja hem mencionat en parlar de les pastes, i que també es particularitza per les seves decoracions.

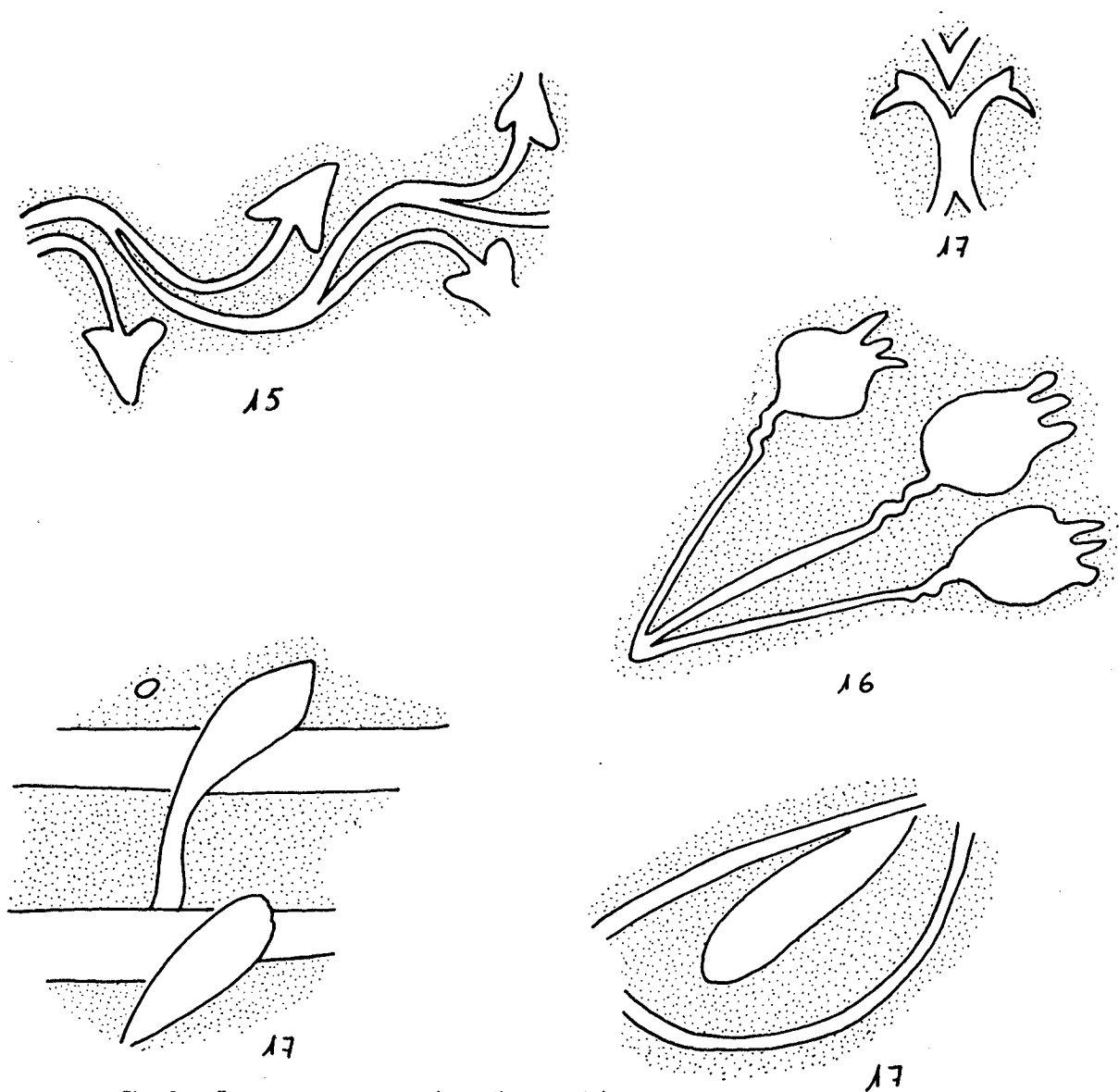

Fig. 3. - Formes que prenen els motius vegetals.

Relació de l'aparició dels diversos motius decoratius a cada un dels jaciments estudiats.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	- bicolors
Empúries	x	x			x													
Sant Julià de Ramis	x																	
La Creueta	x			x	x													x
Castell (Palamós)	x	x	x	x	x	x		x	x	x			x				x	
Ullastret	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x
Roses	x	x			x													
Porqueres	x	x	x	x	x				x			x						
Pontós	x	x			x	x			x									
Montilivi	x																	
Begur	x																	
Palafrugell	x	x																
Casa Pastors	x																	
Ermedàs	x																	
Creixell	x																	x
Vilafant	x																	

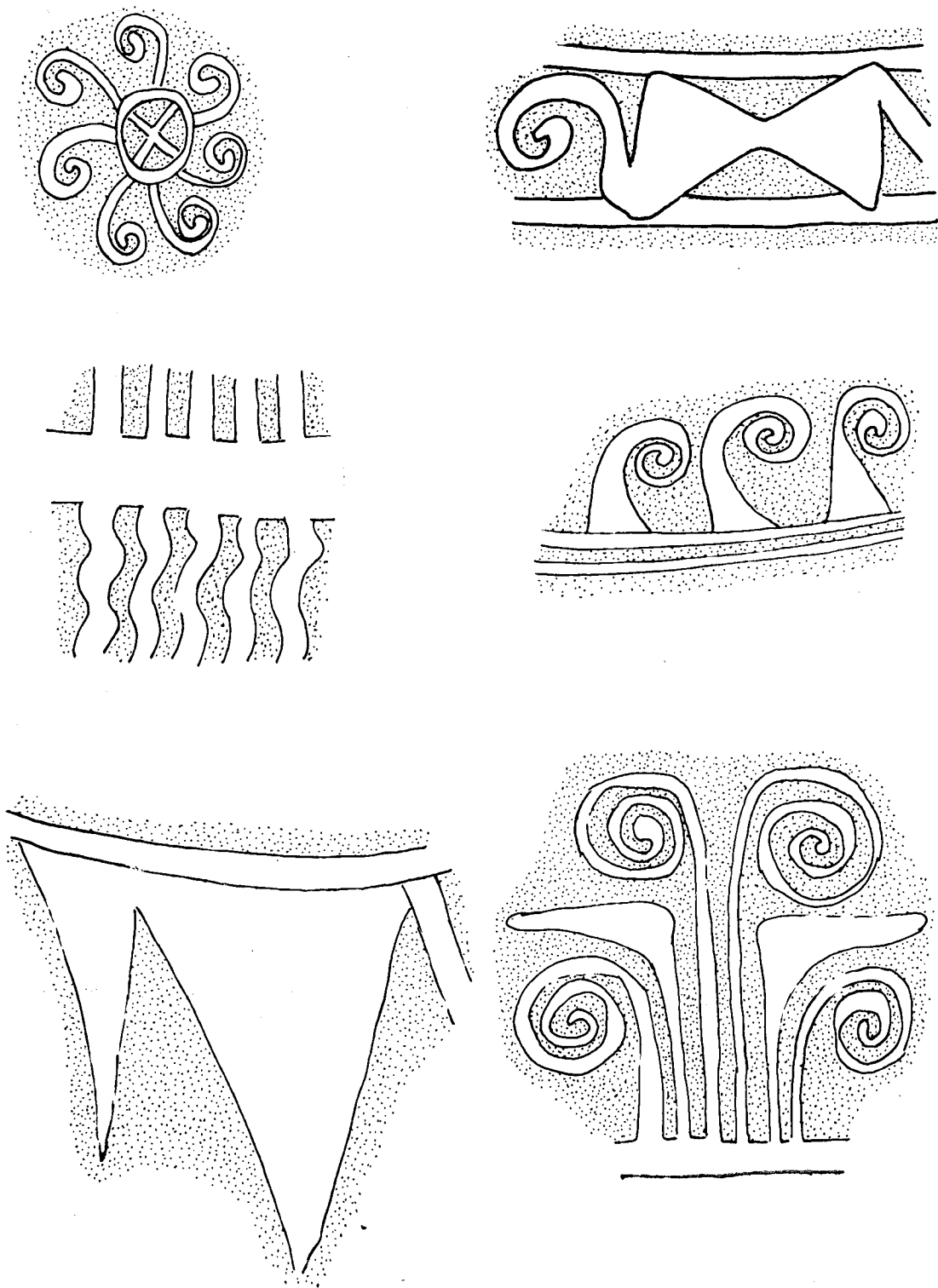

Fig. 4. - Algunes combinacions freqüents de motius geomètrics i estilitzacions vegetals.

Tipologia

La majoria de les peces d'aquesta producció tenen una alçada que varia entre els 30 i els 50 cm. Són, per tant, formes de tamany mitjà o grosses. Les més freqüents són les d'urna o gerro bicònic amb coll, quasi sempre amb dues nanses verticals, però hi ha moltes variants.

De formes petites se'n coneixen poques, només hi ha alguns bols, localitzats als jaciments de Castell de Palamós i Mas Castellà de Pontós, i un vas bicònic excepcional, de ceràmica rosada del tipus de l'emporitana, procedent de Porqueres.

Forma 1

Gerres de forma ovoide o suament bitroncocònica al cos. Vora exvasada, coll curt i base còncaua. Tenen dues nanses que s'uneixen per l'extrem superior al coll i per l'inferior a la meitat alta del cos de la peça (fig. 5).

Hi ha moltes variants que es diferencien per la longitud del coll i el diàmetre màxim del vas i també per la forma de les vores.

S'associen quasi sempre a les pastes del grup 1, de color ocre, a vegades amb les del grup 6, però mai són grises. Es troben als jaciments de La Creueta i Ullastret, especialment en aquest últim.

El tema decoratiu bàsic són les bandes blanques i de color marró fosc o vinós combinades, o blanques només. També poden dur altres temes bicroms, quadres d'escacs i dents de llop.

Forma 2

Gerros bitroncocònics. Coll alt, cilíndric quasi sempre, base còncaua. Dues nanses acanala-

des, amb acanalat simple o compostes de dues o més tiges cilíndriques adherides. Les nanses s'uneixen per l'extrem superior al coll, quasi sota el llavi, i per l'inferior a la part alta del cos de la peça (fig. 6).

Té moltes variants, les més importants són les que es refereixen a la unió entre el coll i el cos:

Forma 2 a: La unió s'acompleix en curva contínua, sense solució de continuïtat.

Forma 2 b: A la unió entre coll i cos hi ha una ruptura brusca del perfil, la qual cosa li dona una forma més angulosa.

També hi ha variants quant a les proporcions entre les llargàries del coll i el cos del vas.

Sol anar associada a pastes dels grups 2 i 3 i a vegades dels 4 i 5, sempre de bona qualitat. Més rarament, del 1.

Apareix als jaciments de La Creueta, Ullastret, Castell de Palamós, Porqueres, Pontós i St. Sebastià de Palafrugell.

Són peces d'una gran riquesa decorativa i que exhibeixen al damunt tots els motius descrits. Una de les peces d'aquesta forma d'Ullastret és la que ha donat la decoració de dos cavalls i un cavaller. A vegades porten motius bicroms.

Forma 3

Urnes ovoides, de vora exvasada, coll molt curt o sense coll, amb la vora unida directament al cos de la peça. No se'n coneixen bases, perquè no se n'ha trobat cap de sencera i no devien portar decoració a la meitat inferior. Les

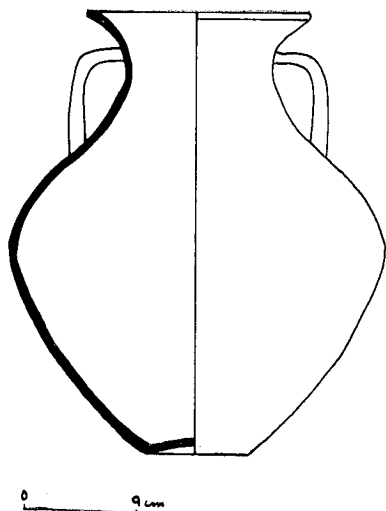

Fig. 5. - Forma 1.

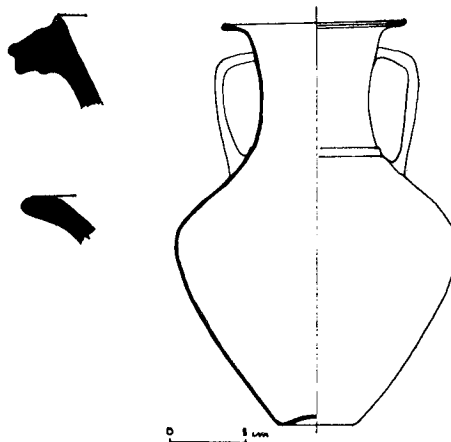

Fig. 6. - Forma 2, amb diversos tipus de vores que adopta.

vores són compostes, exvasades però amb l'extrem en posició més o menys vertical amunt (figura 7).

Tenen dues nanses, que són quasi sempre amb acanalat simple. S'uneixen per l'extrem superior a la vora, directament, amb dues variants, per sobre o per sota de la mateixa i per l'inferior a la meitat alta del cos.

Sol anar associada a les pastes del grups 6, 7, i 8.

Apareix als jaciments de: La Creueta, Ullastret, Pontós, Creixell, Ermedàs i Vilafant.

Les decoracions són senzilles, quasi exclusivament a base de bandes horitzontals blanques i en alguns casos (La Creueta) amb cabelleres al coll.

Forma 4

Urnes ovoides o bitroncocòniques, de vora exvasada, unida directament al cos. Base còncava. Dues nanses acanalades, que s'uneixen per l'extrem superior a la vora i per l'inferior a la part més ampla de la peça o una mica més amunt; a vegades porten una tija cilíndrica adherida tot al llarg de la cara externa de la nansa (fig. 8).

Hi ha dues variants:

Forma 4 a: El cos de la peça és de curva contínua.

Forma 4 b: La meitat superior del cos és troncocònica i a la unió amb la inferior hi ha un bombament, que a vegades va adornat amb mugrons de la mateixa ceràmica.

Fig. 7. - Forma 3.

Aquesta forma només es dóna amb pastes dels grups 2 i 3.

Només n'hi ha a Ullastret.

Les decoracions són, com les de la forma 2 d'una gran riquesa.

Forma 5

Urnes ovoides, de vora curta, exvasada, unida directament al cos de la peça, que no té coll. Base còncava. Poden portar dues nanses horitzontals bífides o acanalades o no tenir-ne (figura 9).

Va associada a pastes dels grups 4 i 5 especialment.

Apareix a Ullastret i a Creixell.

La decoració consta només de ratlles horitzontals de pintura blanca.

Forma 6

Gerro bitroncocònic, de vora exvasada, coll llarg cilíndric, cos amb carena baixa. Base còncava amb onfalòs. Sense nanses (fig. 10).

L'únic exemplar conegut, amb pasta del grup 8, procedeix de Montilivi (Girona).

Decoració de ratlles horitzontals de pintura blanca al coll i a la part superior del cos.

Forma 7

Procedent de Casa Pastors hi ha una peça de ceràmica rosada, de la qual només se'n conserva la meitat inferior i una nansa. La forma de la part conservada sembla indicar que es tracta-

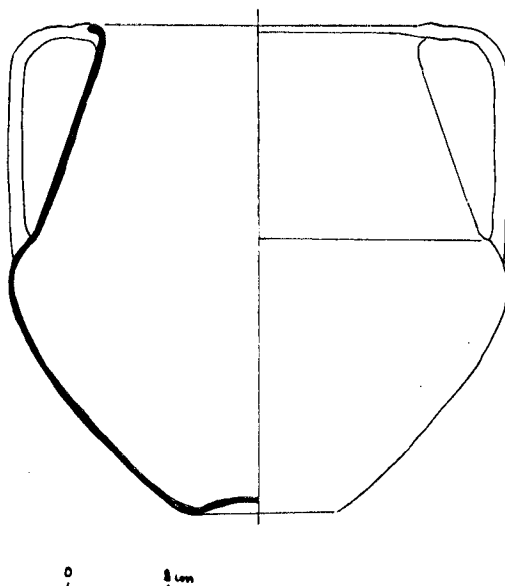

Fig. 8. - Forma 4.

va d'una urna bicònica, però amb un perfil que fuig una mica dels tipus coneguts. Base còn-
cava, amb el peu marcat (fig. 11).

Forma 8

Vaset bicònic «emporità». Vora exvasada in-
clinada cap amunt. Una nansa. Es a dir, la for-
ma típica d'aquestes peces (fig. 12).

Apareix a Porqueres, amb pasta rosada i de-
coració de línies verticals al coll.

Forma 9

Bols de paret vertical i carena baixa. No se'n
coneix la base (fig. 13).

Es troben a Castell de Palamós, associats a
la pasta del grup 10. Porten decoracions geomè-
triques blanques molt complexes.

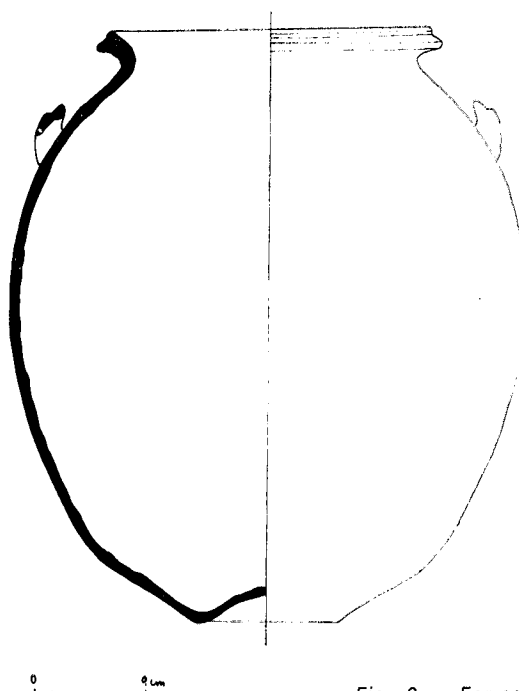

Fig. 9. - Forma 5.

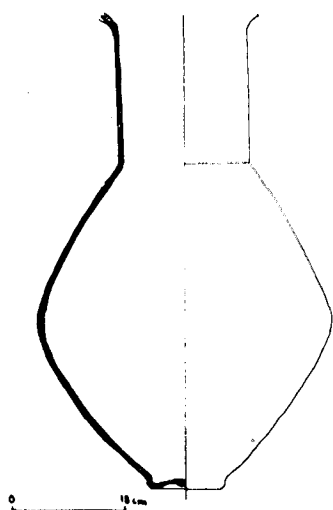

Fig. 10. - Forma 6.

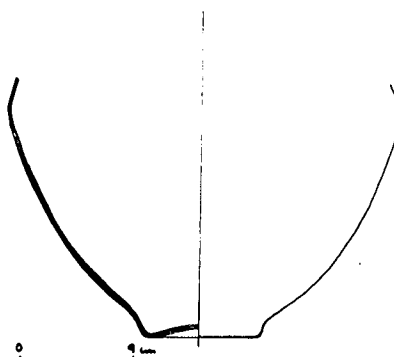

Fig. 11. - Forma 7.

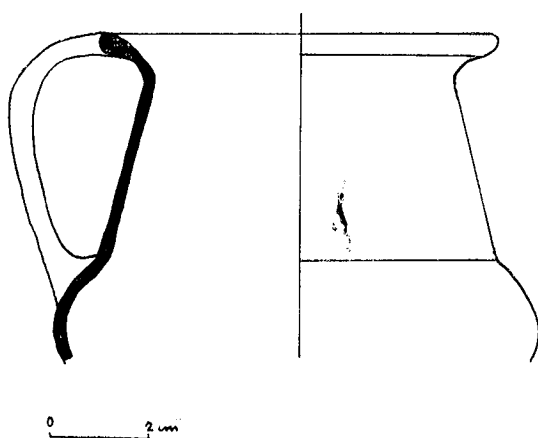

Fig. 12. - Forma 8.

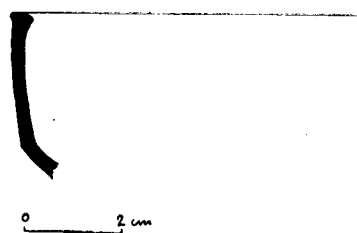

Fig. 13. - Forma 9.

Fig. 14. - Forma 10.

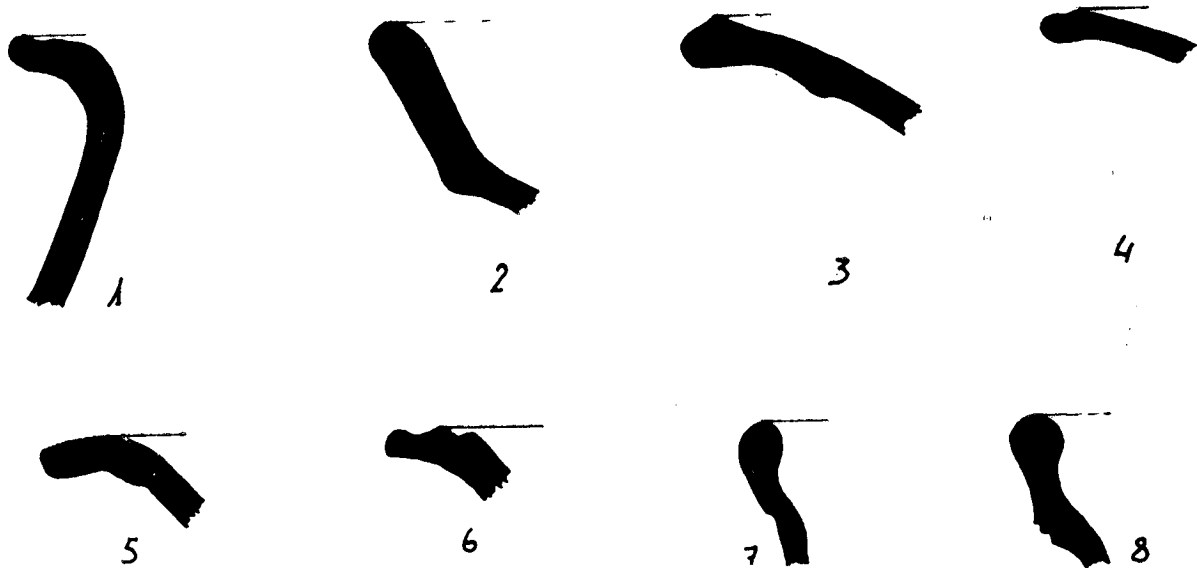

Fig. 15. - Vores. Seccions de peces a les quals no se'ls ha pogut atribuir cap forma.

Forma 10

Pàtera fonda o bol de perfil semicircular (figura 14).

Procedeix de Pontós. Pasta del grup 3. Decoració de bandes blanques.

A més de les vores representades a les figures 5 a 8 se n'han trobat d'altres que per ara no es poden associar a cap forma concreta: les representades a la figura 15. La núm. 1 pot correspondre a una peça ovoide i procedeix d'Ullastret. La núm. 2, 3, 4, i 5 poden ésser de plats o de gerros de boca ampla, la 2 és d'Ullastret, les 3 i 4 de La Creueta i la 5 de Pontós. Les 6, 7 i 8 segurament corresponen a bols, la 6 és de la Creueta i les 7 i 8 de Castell.

Nanses

En general, totes les peces grosses de la producció decorada en blanc tenen dues nanses, posades verticalment, però poden tenir-les horitzontals, o àdhuc no tenir-ne cap. Les nanses són fonamentalment de dos tipus (fig. 16):

- acanalades, amb un o varis acanalats. A vegades les peces de millor qualitat tenen una tija cilíndrica adherida tot al llarg de l'acanalat.
- compostes, formades per la juxtaposició de dues o, més tiges, de secció cilíndrica o rectangular.

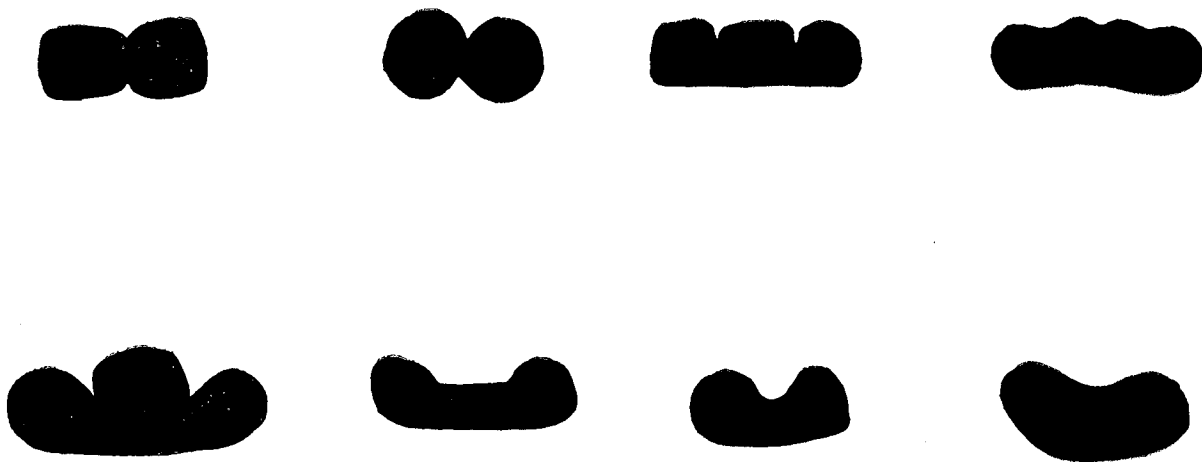

Fig. 16. - Nanses més usals a les ceràmiques amb pintura blanca.

Relació de l'aparició de les diverses formes a cada un dels jaciments on ha estat possible de determinar-les:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
La Creueta	x	x	x							
Castell (Palamós)		x							x	
Ullastret	x	x	x	x	x					
Porqueres		x						x		
Pontós		x	x							x
Montilivi						x				
Begur		x								
Palafrugell		x								
Casa Pastors							x			
Ermedàs			x							
Creixell			x							
Vilafant			x							

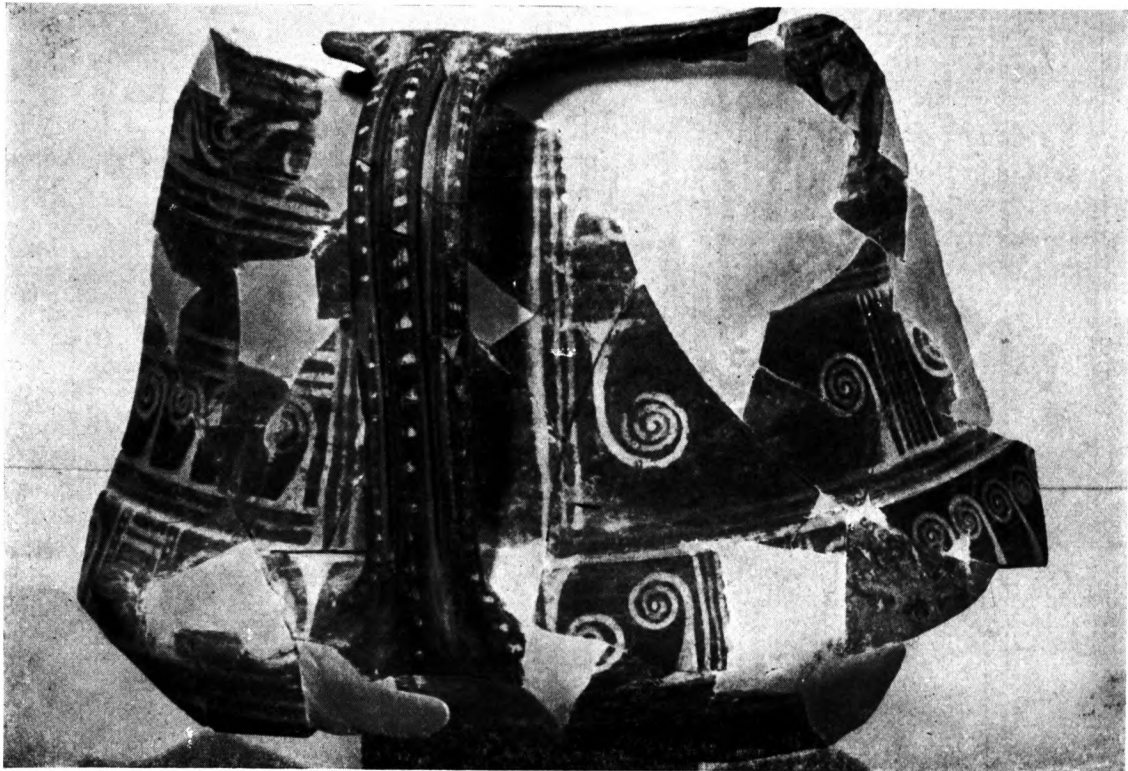

Fig. 17. - Fragment d'urna de la forma 3, amb decoració de roleus i fulles d'heura.

ORIGEN

A la decoració de les ceràmiques amb pintura blanca, alguns dels autors que han tractat el tema li atribueixen un origen grec. M. Oliva situa el seu precedent més pròxim al món jònic (15), i E. Kukahn cita concretament com a lloc d'origen Larissa, a l'Àsia Menor (16).

J. Maluquer de Motes, en canvi, diu que apareix decorada... «amb tot el repertori decoratiu propi de la cultura de la Tène» (17).

No creiem necessari buscar un origen foraster al motiu més usual, les bandes horitzontals, atès que també es veuen a les ceràmiques ibèriques pintades del període anterior. Així ma-

(15) OLIVA, M. — **Ceram. con decoración**, cit. pág. 322.
(16) KUKAHN, E. — Op. cit. pág. 354.

(17) MALUQUER DE MOTES, J. — **Ullastret** Institut de Preh. i Arq. Universitat de Barcelona, 1971, pág. 17.

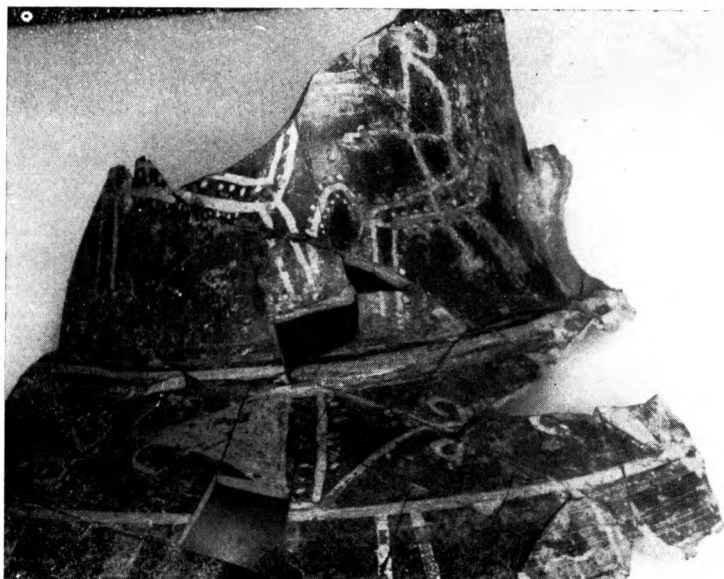

Fig. 18. - Fragment del ras amb decoració de figures, de la forma 2.

teix és en aquesta producció on s'ha de buscar l'origen de la majoria dels motius utilitzats: Línies ondulades, cabelleres, cercles i semicercles concèntrics, triangles, bastons. Igualment s'hi troba l'origen de la disposició de les decoracions sobre les peces, en bandes superposades i mètopes alternades, per les quals Jannoray cita un rigen cèltic (18).

Es indubtable, no obstant, que alguns dels motius, concretament els florals, tenen un origen clarament grec, p. ex. el ja citat de fulles d'heura, que surt molt sovint a Ullastret.

CRONOLOGIA

Dels jaciments de l'àrea catalana que han donat ceràmica amb pintura blanca, en tenim un coneixement molt desigual, però les dades que proporcionen els més àmpliament excavats permeten de datar-la amb seguretat.

Ullastret és sense cap dubte el que ofereix un panorama cronològic més clar. De l'estudi de les estratigrafies de l'**oppidum** publicades per M. Oliva (19), resulta evident que la producció apareix quasi sempre amb ceràmica àtica de figures roges i algunes vegades amb campaniana A.

La bicolor es més antiga que la que només porta la pintura blanca. Es troba ja a tota la segona meitat del s. V a.C., coexistent àmpliament amb les pintades antigues ibèriques, de les quals es pot considerar una fàcies també.

A les nostres pròpies excavacions a la zona anomenada «Camp Triangular» del mateix jaciment, hem obtingut resultats interessants sobre la perduració de la bicroma, que arriba fins a principis del s. IV, amb la seva troballa en un estrat molt ben datat per importacions gregues de figures roges, juntament amb la decorada només amb blanc.

Les excavacions de F. Riuró a La Creueta al 1943 (20) i les posteriors de Pericot i Oliva (21) confirmen la cronologia donada per l'**oppidum** d'Ullastret. Aquests dos jaciments, junt amb el de Creixell, són els únics on per ara apareix la ceràmica bicroma, que a la Creueta també se situa a la segona meitat del s. V a.C.

A Roses també se'n va trobar a les excavacions de Riuró i Cufí de 1961-62 amb ceràmica grega de figures roges (22), i el mateix esdevé a Montilivi (23).

Pel que fa al jaciment de Pontós, la datació final, encara que sigui un argument «a silentio»

(18) JANNORAY, J. — **Enserune. Contribution a l'étude des civilisations préromaines de la Gaule méridionale**, en *Bibliot. des Ecoles Françaises d'Athènes et de Rome*, 1955.

(19) OLIVA, M. — Veure a «*Anales del Instituto de Estudios Gerundenses - Girona* any 1953 pàgina 296; 1954 pàgina 271; 1959 pàgina 365; 1960 pàgina 61; 1963 pàgina 225 i ss.

(20) RIURO, F. — **El poblado ibérico de La Creueta**, cit. pág. 121 i 122.

(21) PERICOT, LL i OLIVA, M. — **Actuación de la Comisaría Prov. de Exc. Arq. en 1949** en *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses - Girona*, pág. 318.

(22) RIURO, F i CUFÍ, F. — Op. cit. pág. 216.

(23) OLIVA, M. — **Un grupo de cabañas prerromanas en Montilivi**, cit. pág. 223.

Fig. 19. - Fragments de ceràmica decorats amb pintura blanca.

pot venir donada per una llar datada, amb ceràmica grega molt tardana, de finals de la segona meitat del s. IV a.C., ja que a l'estrat superior, amb Campaniana A no n'hi ha (24).

Almagro, a la cita esmentada sobre l'aparició de «ceràmica emporitana» decorada amb blanc, diu que apareix amb importacions gregues de figures roges (25).

Els materials d'Ermedàs, Creixell i Vilafant, procedents de sitges, sempre s'associen amb importacions àtiques, però també amb Campaniana A en algun cas. A Castell passa el mateix.

Així doncs, la cronologia de la ceràmica amb pintura blanca es pot inscriure entre principis de la segona meitat del s. V i el final del s. IV, encara que en alguns dels jaciments pugui haver durat més, majorment a Ullastret, el qual, pel que fins ara sabem, podem afirmar que va ésser el centre més important de producció, i on apareix ben entrat el segle III a. C.

Consideracions finals

La ceràmica decorada amb pintura blanca, donada la varietat de formes i subformes, així com la diferència de qualitat de les pastes, es degué fabricar en diversos tallers coetàniament i no és possible d'imaginar-ne un únic centre de fabricació i distribució, per bé que a Ullastret sembla havers'hi produït en gran quantitat.

Hi predominen de manera absoluta les peces de tamany grossos, de formes ovoides o bicò-

niques, amb coll o sense. Les peces petites, són molt rares i la seva producció no degué poder competir amb la de les grises emporitanes i amb les importacions gregues i campanianes. Ja hem vist el cas d'un assaig, la forma 8, de decorar un vaset bicònic de ceràmica emporitana oxidada amb línies blanques verticals al coll.

Entre les decoracions predomina clarament la més simple, a base de bandes horitzontals. Els roleus i espirals, tema molt utilitzat també perduren àmpliament. La major part dels motius utilitzats són copiats de les ceràmiques ibèriques pintades anteriors. En contacte amb la ceràmica grega s'adoptaran altres temes decoratius més elaborats.

En aquestes peces sempre van associades la bona qualitat en les pastes, amb les formes més acuradament tornejades, amb nanses compostes i decoracions complicades.

A la zona interior de l'Alt Empordà a tots els jaciments, excepte a Pontós hi predominen les formes ovoides, amb pastes oxidades amb engalba grisa.

La producció amb decoració blanca, defineix una àrea cultural de la qual Serra Ràfols va dir que la ceràmica ibèrica «era per als empordanesos indígenes, tan forastera i importada com la ceràmica grega» (26). Actualment sabem que això no és vàlid pels s. VI i V, però sí a partir dels darrers anys del s. V quan s'interromp la fabricació de la ceràmica ibèrica pintada antiga, a partir del qual moment només trobem algunes importacions esporàdiques d'aquesta producció, fins al s. II a. C.

(24) MARTIN, M.ª A. — *El yacimiento indígena preromano de Mas Castellà de Pontós* en ACTAS del XV Congr. Nac. de Arq. Lugo 1977 (en premsa).

(25) ALMAGRO, M. — Op. cit.

(26) SERRA RAFOLS, J. de C. — *El poblament prehistòric de Catalunya*, Ed. Barcino - Barcelona, 1930, pàg. 85.